

Lorna Emma Jones: Digitalizáció és közművelődés a járvány idején

A digitalizáció fogalma

„Digitalizálás alatt azt a műveletet értjük, melynek során főként egy más hordozón már megjelent művet (szöveget, [mozgó]képet, hangot) számítógéppel olvasható, kódolt formába teszünk át.” (Rab 2007:188)

Szöveg digitalizációja:

Manapság rengeteg blog található az interneten. A személyestől egészen a hivatalosig. A személyesebb blogoknak is nagyon sok fajtája lehet, élmények bemutatására, de akár tematikus, tájékoztató céllal is létrejöhetnek. Sőt a 'blogger' életmód, vagy hivatás is hétköznapi jelenséggé vált. (Mezei 2009)

A kultúra továbbfejlesztése sokféle módon megtörténhet, ennek egy fajtája az eBook. Az eBook-okon digitális formában találkozhatunk könyvekkel, irodalmi művekkel. Remek alternatívája a könyvolvasásnak, még ha a papíralapú nyomtatást nem váltotta fel. (Mezei 2009)

Kép és hang digitalizációja:

„Kiemelkedő gyakorlati jelentőséggel bírnak a fényképek és audiovizuális fájlok megosztására alkalmas szolgáltatások, mint például a Flickr vagy a magyar Indafotó, valamint a YouTube vagy az ugyancsak magyar Indavideó.” (Mezei, 2009:324) Ezen szolgáltatásokon kívül még megemlíteném a különböző közösségi oldalakat, ahol saját tartalmakat lehet megosztani másokkal (például: Instagram), ezen oldalak pedig kiemelkedő népszerűségnek örvendenek manapság. Sőt, a kommunikáció eszközeit is kibővítik, azon túl, hogy az önkifejezés eszközei.

A bloggerhez hasonlóan, megjelent a 'vlogger' kifejezés is. A vloggerek hivatásszerűen foglalkoznak videókéészítéssel, amiket az imént említett platformokon publikálnak. Legyakrabban a YouTube videómegosztó portált használják, így az itt tevékenykedőkre újabb kifejezés született a 'YouTube-erek'. Véleményem szerint, ők is részei a mai kultúrának.

A digitalizáció hatása és szerepe a kultúrára és a közművelődésben

Az új infokommunikációs technológiák, eszközök megjelenése nem csak a kultúra és kulturális intézmények területén idéz elő változásokat, hanem a kulturális tartalmak megteremtésében és terjesztésében is. Az internet pedig egy olyan eszköz, amivel a kapcsolattartás nem számít problémának, hiszen bárkit el tudunk érni. Sőt új közösségeket is kialakíthatunk segítségével. (Csepeli-Prazsák 2009)

A 17. és 18. századra alakult ki a szélesebb körű művelődésre való igény Európa egyes országaiban. A 19. századra a kultúra főleg a szellemi javakat jelentette, minőségét pedig az határozta meg, hogy a kultúra szakemberei elismerték-e azt az értéket vagy sem. Az, hogy ki hogy fogyasztotta, vagy fogadta be a kultúrát az magánügynek számított, így fennállt az úgynevezett 'látszatoműveltség' veszélye. Ezidőben sokkal jobban értékelték, ha egy átfogó képe volt a világról egy polgárnak, jobban díjazták a széleskörű tájékozottságot. (Maróti 2016)

A kulturális intézmények főként a társadalmi nyilvánosságot és az alkotások terjesztését vállalták. A fiatalabb generáció művelődése az oktatás keretein belül zajlott. A kötelező lexikális tudást elsajátítva ismerték meg a kultúrát. Ez egyáltalán nem segítette a saját gondolatok kifejtését és a kultúra megszerettetését. A felnőtteknél a kultúra főleg preferencia kérdésévé válik, a műveltséget a kulturális intézmények látogatásával próbálják megszerezni. Ebben az esetben megfogalmazódik a kérdés, hogy az értékközvetítés, vagy az igénykielégítés a cél. A művelődésnek két szintjét tudjuk megállapítani, az elit – és a tömegkultúrát. Az elitkultúra irányába kevesebb az érdeklődés, hiszen az alacsony iskolázottsági szint miatt, azaz az iskolában megszerzett műveltség mértékének megfelelően inkább a tömegkultúra dominált. A kulturális intézményeknek főként a látogatók száma volt fontos, így a polgárok többségének kulturális igényeit igyekeztek kielégíteni, ami által a minőséget megelőzte a mennyiség. A 20. században a hagyományos műveltség – felfogás értékét veszti. Helyébe a szakmai műveltség lépett, amit főleg az egyetemi műveltség irreális követelményei szültek. Maróti szerint nem lehetünk mindenben tájékozottak, erősödik a gyakorlatiasság igénye. Lényegében az egyes szakterületek mélyébe ássa be magát egy hétköznapi polgár egy széleskörű tájékozottság helyett. (Maróti 2016)

Az információs korszak hozama – ahogy Maróti fogalmaz – a változás állandósulása. Tulajdonképpen ez a kifejezés azt takarja, hogy amit egy adott pillanatban érzékelünk, tapasztalunk az csak éppen ugyanennyi időre marad meg, gyorsan születik mindig valami új. A posztmodern kultúrában az elit – és tömegkultúra termékeit azonos értékszintre becsülik, így igazolva Maróti újabb meghatározását, a haladás paradoxonát. „Ha a részek közt nincs lényeges értékkülönbség, akkor minőségi fejlődésről sem lehet beszélni, legfeljebb mennyiségi gyarapodásról.” (Maróti, 2016) Az értékességet még mindig a látogatottság, nézettség mértéke jelzi. A különbség az, hogy a kulturális intézmények helyett, a közönség inkább a tömegközliő eszközöket választja. (Maróti 2016) Holott ezzel a kijelentéssel nem értek egyet, látok némi igazságot abban, hogy a technikai eszközök miatt az emberek vesztenek döntéshozatali képességükből.

Az információs korszakban a műveltség helyébe lép a tájékozottság, ismét az átfogó tudás kap nagyobb szerepet, pontosabban a pillanatnyi problémák átfogó ismerete. A posztmodern kor tehát igényli a kritikus gondolkodást és az újabb információk gyors értelmezését. (Maróti 2016)

Egy bonyolultabb információs kapcsolatrendszer bizonytalan annak a kezelése, szükséges hozzá az önállóság és az eligazodási képesség, viszont nagyobb a lehetőség a minőségi változásra. (Maróti

A digitális egyenlőtlenségek hatása a kultúrára

A 'digitális bennszülött' és 'digitális bevándorló' kifejezéseket először Marc Prensky használta, 2001-ben. A digitális bennszülöttek azok, akik a digitális eszközök használatának világába születtek, a digitális bevándorlók pedig felnőtt korukban találkoznak ezekkel az eszközökkel először. (Novák 2015) A két kifejezés nem összekeverendő a digitális nomád kifejezéssel, amely „olyan szakemberek, akik a kor technikai adottságait kihasználva nem helyhez, hanem digitális technológiához kötött munkát végeznek”. (Szabó 2017) A digitális eszközök használatához elengedhetetlen az úgynevezett digitális írástudás. „A digitális infokommunikációs eszközök használatához szükséges kompetenciákat jelenti” a digitális írástudás. (Bernát - Fábrián 2008:66-88) A digitális írástudás ma már alapvető képességnek számít, de alapvetően ezzel a Z generáció van a legjobban tisztában, hiszen ők számítanak digitális bennszülötteknek. Az idősebb generációk főként a fiatalok segítségére támaszkodnak a technikai újítások terén. Ezen jelenség miatt megváltozott a tudásnak és az információ átadásának iránya, ezt nevezzük fordított szocializációnak is. (Novák 2015)

Magyarországon a 90-es években jelent meg az informatikaoktatás a közoktatásban, 1997-től pedig a Nemzeti Alaptanterv részét képezte mind a 12 évfolyamon. Ez azt jelenti, hogy minden 23 éves, vagy az alatti már részesült informatikai oktatásban. Az információs és kommunikációs eszközök használatának tudása, vagy éppen nem tudása is szülhet társadalmi egyenlőtlenségeket. (Novák 2015)

Ma sok szakirodalom foglalkozik a digitális tudás miatt kialakult társadalmi, vagy akár kulturális szakadékkal. Csepeli és Prazsák szerint, minél többet használjuk az internetet, minél jobban ismeri a már említett digitális írástudást, annál pozitívabban látja a kultúra és az internet kapcsolatát. Az internetet használók és nem az internetet nem használók összehasonlításával meg lehet állapítani, hogy az internetezés befolyásolni fogja-e a minőségi életre való esélyeket. 2008-as felmérések alapján a Magyarországon élők 56%-a nem volt internethasználó. Azt azért biztosan állíthatjuk, hogy ez az arány ma már egyáltalán nem releváns, viszont érdekes, hogy az elmúlt években milyen mértékben nőtt az internetezők száma. (Csepeli-Prazsák 2009)

A szélessávú internet is befolyásoló tényezője lehet a kulturális különbségeknek. 2008-ban a 'széles sáv' kifejezés még nem magától értetődő. „A magyarországi széles sáv fogalom kisebb és lassúbb adattovábbító kapacitást feltételez, mint ami Európa nyugati felén elfogadott. A hozzáférés jellegzetesen aszimmetrikus, ami azt jelenti, hogy a tartalmak letöltése jóval könnyebben és gyorsabban megy, mint a tartalmak feltöltése.” (Csepeli-Prazsák 2009:89) Az internet használata nem lehetséges a megfelelő digitális írástudás elsajátítása nélkül. Arra számítanánk, hogy akinek alacsonyabb végzettsége van, az nem is lesz internethasználó a megfelelő tudás hiánya miatt. Azonban, a digitális „szakadék” mindkét oldalán vannak társadalmi hátrányban szenvedők, ugyanúgy, mint ahogy a társadalmi előnyöket élvezők is. Így arra tudunk következtetni, hogy az iskolai végzettség nem függ össze a digitális „szakadék” kialakulásával. A községekben élő állampolgárok, - akik a magyarországi lakosság jelentős részét teszik ki a mai napig - nehezebben jutnak hozzá a korszerű modernizációs és kulturális ellátáshoz. Számukra megoldást nyújthat a széles sávú internetkapcsolat, hiszen így helyettesíthetik azt a piaci rést, amelyet a kultúra hagyott. (Csepeli-Prazsák 2009)

Statisztikai adatok az internethasználatról és az informatikai felkészültségről

A Nemzeti Művelődési Intézet 2014 és 2015 között végzet kutatása szerint a számítógépet használók 84%-a internetezik, az internetezők 90%-a pedig böngészésre használja az internetet. Akik kizsorulnak mindezekből, azok az alacsony végzettségűek és az idősebbek. A felmérés idején, a legutóbbi fél évben a közművelődési intézményben vagy közösségi színtérben járók 9%-a használt számítógépet vagy internetezett. Ez főként a fiatal generációknál fordult elő, hiszen megfigyelhető, hogy minél fiatalabb az egyén, annál több helyen és felületen internetezik. A megkérdezettek 8,4%-a vélte úgy, hogy az internethez való hozzáférés biztosítása alapvető feladata a közművelődési intézményeknek, közösségi színtereknek. Úgyszintén, akik ezt alapvető feladatnak találták, azok 8 évvel voltak átlagosan fiatalabbak, mint akik nem tartották annak. Ugyanakkor azt is megállapították, hogy a községekben nagyobb igény van – kétszerese – az internet hozzáférésre, mint a megyeszékhelyeken. (Novák 2015)

Megállapították azt is, hogy az internethasználat növeli a társas tevékenységek számát, és az, hogy ki mennyire tudja felhasználni a számítógép adta tudást, szintén befolyásolja a település közösségi aktivitását. A megkérdezettek 50%-a tájékozódik közösségi eseményekről az interneten, ezzel megelőzve a helyi nyomtatott sajtó népszerűségét is.

Ahhoz, hogy az internethasználat perifériájára került rétegeket is be lehessen vonni a számítástechnikába, meg kell adni nekik az elméleti és technikai feltételeket is. A közoktatással és a fordított szocializációval, valamint a technikai eszközök biztosításával lehetséges ez. (Novák 2015)

Ezen számok és százalékok rengeteget változhattak az évek során, sőt az Eurostat felmérése alapján a magyarországi háztartások 78%-a rendelkezett szélessávú interneteléréssel 2016-ban. (Gégény 2017) Így el tudjuk képzelni, hogy mennyi változás következhetett be 2020-ig.

A közművelődési intézmények és közösségi színterek 2008 óta, minden évben adatokat kell szolgáltatniuk az Emberi Erőforrások Minisztériumának. Ezen típusú adatszolgáltatók száma az évek alatt növekedni kezdett. 2016-ban a közművelődési adatszolgáltatók 76%-a rendelkezett internetkapcsolattal. Ezek az adatok azonban nem azt jelentik, hogy mindenhol a legjobb minőségű internet van bevezetve. Sőt az adatszolgáltatók csupán 34%-a rendelkezett vezeték nélküli interneteléréssel. Szintén a 2016-os statisztikai felmérések alapján a közművelődési adatszolgáltatók 19%-a tudta megoldani az internettel kapcsolatos feladatait. A legtöbb adatszolgáltató intézményen kívül szervezte ezek a tevékenységeket, hiszen nagyon kevesen rendelkeztek informatikai személyzettel, munkatárssal. (Gégény 2017) Nem véletlen, hogy a kultúra öt kihívása között szerepelnek a digitális kihívások is. (Juhász 2018)

Továbbiakban is a 2016-os felméréseket nézve, az adatszolgáltatók 14%-a számolt be csak arról, hogy rendelkeznek digitalizált, böngészhető tartalmakkal. Ennek a 14%-nak több mint a fele rendelkezik online elérhető tartalommal. Ez a terület szorul fejlesztésre talán a legjobban, hiszen ez nagyon alacsony arálynak számít. (Gégény 2017)

2008 óta egyre csökken a honlappal rendelkező adatszolgáltatók száma, 2016-ra ez már 50%-nál is kevesebb, 44%-os arányt ért el. Ezekben a számokban nem szerepelnek a közösségi oldalon való megjelenések. A honlapok többsége nem érte el a napi 100 látogatási számot. Ennek oka lehet az is, hogy az adatszolgáltatók nem alkalmazkodnak a változásokhoz. Például a Központi Statisztikai

Hivatal 2017-es felmérése alapján a magyarországi internetezők 68%-a mobilinternetet használ az internetezéshez. Holott az adatszolgáltatók honlapjainak többsége mobilbarát, a mobilapplikációk már ritkaságnak számítanak. (Gégény 2017)

Kulturális értékek fenntartása

Rab Árpád szerint a kultúra egyik legfontosabb feladata az emberiség értékeit felmutassa, megőrizze, és átadja azt az utókor számára. (Rab 2007) „Nemzeti kulturális örökségünk hazánk múltjának és jelenének pótolhatatlan, egyedi és meg nem újítható forrása, amelynek feltárása, tudományos feldolgozása, megóvása, védelme, fenntartható használata és közkinccsé tétele a rendszerváltozást követő jogi szabályozás egyik hangsúlyos kérdésköre volt.” [\[1\]](#)

A kultúra fejlesztésén túl, a régi értékek megőrzése is fontos, hiszen az emberiség az évek alatt hatalmas mennyiségű ismeretanyagot és szellemi értéket tudhat magának. Ahhoz, hogy ezeket a jövőben is használhassuk, kutathassuk, jó minőségben kell megővnünk. (Mezei 2010)

Rab jogosan teszi fel a kérdést, miszerint: Miben tud többet a digitalizáció, mint a kőbevésés? Hiszen mindkettő elfogadott megőrzési technikának mondható. A két módszer között egyértelműen a technikai fejlettség a legnagyobb különbség. Azonban nem szabad elfelejteni, hogy a digitalizált termékek rendszerezése során sok technikai probléma is felléphet, részben azért, mert a szoftver- és hardvertechnika jóval fejlettebb a gyakorlatban, mint elméletben. (Rab 2007)

A kutatási folyamatot és a tanulmány elkészítését a Nemzeti Művelődési Intézet Közművelődési Tudományos Kutatási Program Tudományos Diákköri munkát végzők számára alprogramja támogatta.

Felhasznált irodalom:

- Bernát Anikó - Fábíán Zoltán (2008): Digitális írástudás, társadalmi szegmentáltság. In: Kolosi, Tamás – Tóth, István (szerk.): Társadalmi riport 2008. Budapest: TÁRKI, 66-88. [Elérhető: https://docplayer.hu/17591008-Digitalis-irastudas-tarsadalmi-szegmentaltsag.html](https://docplayer.hu/17591008-Digitalis-irastudas-tarsadalmi-szegmentaltsag.html)
[megnyitva: 2021. 02. 02.]
- Csepeli György - Prazsák Gergő. (2009). Új szegénység - A digitális egyenlőtlenség kulturális hatásai. In Antalóczy Tímea, Füstös László, Hankiss Elemér (Szerk.), [Vész]jelzések a kultúráról. Budapest: MTI PTI, 87-114.
- Gégény János (2017): A közművelődési statisztikai adatszolgáltatók infokommunikációs fejlettsége – változások és változatlanságok. In: Kulturális Szemle, 8. szám, 87-100. p.
- Juhász E. (2018): Kultúra és tőke: befektetés a közösségi művelődésbe. In: Szín. 23. évf. 3. szám. 47-50. p.

- Maróti Andor (2016): Változnia kell a művelődésnek az információs társadalomban? In: Kulturális Szemle, 5. szám, 62-66. p.
- Mezei Péter (2009): Digitális technológiák - digitális kultúra. In: Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica, (72) 1-22. pp. 321-355.
- Elérhető: http://acta.bibl.u-szeged.hu/7415/1/juridpol_072_321-355.pdf [megnyitva: 2020. 09. 15.]
- Novák Erzsébet (2015): Digitális írástudás a szakadék két oldalán. In: Kulturális Szemle, 3. szám, 79-107. p.
- Rab Árpád (2007). Digitális kultúra – A digitalizált és a digitális platformon létrejött kultúra. In: Pintér Róbert (szerk.), Az információs társadalom. Budapest: Gondolat – Új mandátum. 182-200.
- Szabó Judit Nikoletta (2017. július) A digitális nomádoktól az innovatív munkaközösségekig A közösségi irodákban rejlő lehetőségek Beszélgetés Dehelán Gáborral, a Budapest Launchpad – Thehub.hu közösségi iroda coworking specialistájával. Szín folyóirat, 22. évf. 2. sz. 84-88.

[1] A Nemzeti Audiovizuális Archívumról szóló 2004. évi CXXXVII. törvény preambuluma-hoz fűzött indokolás szerint.
